

FÁBIÁN ANDREA

A FIATALKORI BŰNÖZÉS TÁRSADALMUNKBAN

A fiatalkori bűnözés társadalmunk egyik legsúlyosabb problémája. Látszólag a legtöbb társadalom sok devianciát elvisel különösebb következmények nélkül. A tartós és széles körű deviáció azonban megronthatja vagy akár alá is aknázhatja a szervezett szociális életet.

A bűnözés a deviáns viselkedések egyik formája. A normasértések többségétől azonban több szempontból is különbözik. Ezek a következők:

- minden történelmi korban, minden civilizációban, minden társadalomban előfordul;

- a legsúlyosabb, mivel a szokás, az erkölcs és a jog normái közül az utóbbit sérti;

- a rá kiszabott büntetés a legsúlyosabb társadalmi reagálást váltja ki, a büntetőjogi felelősség keretei közé esik;

- a többi devianciához képest a bűnözés negatív minősítésének támogatottsága jóval erősebb és homogénebb;

- a rá való társadalmi reagálás mindig intézményesített formát ölt, ezért a bűnözés az ellene fellépő szervezetek működéséhez kapcsolódó jelenség is;

- a társadalom egészét tekintve, szociológiai szempontból normális jelenség, a bűnelkövető számára pedig értelmes és racionális viselkedésmód;

- okait tekintve a bűnözés egymást kölcsönösen feltételező, egymásra ható tényezők következménye (Rosta, 2007).

A gyerek- és fiatalkori bűnözés társadalmi szempontból nézve nem más, mint a felnőttkori bűnözés utánpótlása. A fiatalkori bűnözés problematikájának feltárásakor elengedhetetlenül figyelmet kell szentelnünk az adott társadalom jogi

**A társadalom
visszatartó ereje
meggyengült,
a törvényt nagyon
sokan semmibe vették,
a rendőrség hatalma
megingott...**

rendszerének, ugyanis ez határozza meg, hogy a személyek milyen életkorban, hogyan vonhatók felelősségre tetteik elkövetése miatt, továbbá a szociológiai és a pszichológiai faktoroknak, hiszen ezek a fiatalok bűnözés mozgatórugói (Carey, 1992; Miroiu, 2002; Mitrofan, N. – Zdreghea, V. – Butoi, T. 1994; Morash, M. – Rucker, L. 1989; Brantingham, P. J. – Brantingham, P. L., 1991; Adler, 2000).

Érdeemes vizsgálni ugyanakkor azt is, hogyan vélekednek az adott korban élő emberek a fiatalok bűnözés okairól, az alkalmazandó büntetésekről, miben látják a megelőzés, megfékezés lehetőségeit. Jelen dolgozat ezeket az irányvonalakat követi.

Európa államaiban nagy különbségek vannak a fiatalok vagy gyermekbűnözők törvény általi felelősségre vonását illetően. Míg a legtöbb országban a felső korhatár ugyanaz – a 18. életév –, az alsó korhatár tekintetében hatalmas különbségek észlelhetők. Az alábbi táblázat ezt szemlélteti:

1. táblázat: A jogi felelősségre vonás alsó korhatára különböző országokban

Alsó korhatár	Ország
10	Anglia, Franciaország, Wales
12	Ciprus, Görögország, Hollandia, Írország (2006-ig az alsó korhatár 7 év volt), Skócia
14	Ausztria, Bulgária, Csehország (2005-ben csökkent 15-ről 14-re), Észtország, Lettország, Litvánia, Magyarország, Németország, Olaszország, Spanyolország, Szlovénia
15	Dánia, Finnország, Olaszország, Svédország, Szlovákia
16	Belgium, Lengyelország, Luxemburg, Portugália

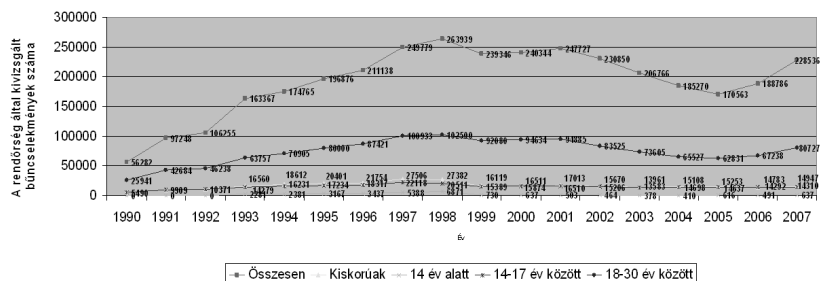
Forrás: Panduru, F. – Pisciă, S. – Molnar, M. – Poenaru, M.: *Children in conflict with the law in Romania*, MONEE Country Analytical Report, November 2006

A román büntető törvénykönyv (99.§.) szerint a 14 év alatti kiskorúak jogilag nem büntethetők; a 14–16 év közötti fiatalok büntethetők, amennyiben a törvényszéki orvostani vizsgálatok alátámasztják azt, hogy a bűncselekmény elkövetésekor tudatában voltak tettük következményeinek; a 16 év feletti fiatalok jogilag felelősségre vonhatók.

Annak érdekében, hogy reális képet kapjunk a fiatalok bűnözés alakulásáról az 1989 utáni Romániában és Kolozs megyében, a következő forrásokat használtuk feladatgyűjtés céljából: a Rendőrségi Felügyelőség hivatalos statisztikai és a kivizsgálás alatt lévő személyek dossziéiban fellelhető adatok; az Országos Statisztikai Hivatal adatai; az Igazságügyi Minisztérium adatai; a Társadalmi Reintegráció és Szupervízió Igazgatóságának adatai; a kolozsvári Igazságügyi Orvostan fiatalok bűnözőkre vonatkozó dossziéiban található adatok; különböző országos és nemzetközi kutatások eredményei.

Az Országos Statisztikai Hivatal adatai szerint 1989–2007 között 297 350 fiatalok (14–17 éves) bűnöző állt rendőrségi kivizsgálás alatt. Számuk 1998-ban volt a legmagasabb (27 382), majd ezt követően 2003-ig csökkenő tendenciát mutatott. 2004-től azonban újra növekedett, és az utolsó hivatalos statisztikák szerint 2007-ben számuk 14 947 volt.

1. grafikon: Rendőrségi vizsgálat alatt álló személyek száma 1990–2007 között

Forrás: A grafikonokat a szerző készítette az *Országos Statisztikai Hivatal Évkönyvében* megjelent adatok alapján 1990–2008.

Az össznépszerűség bűnözési arányához viszonyítva a 14–17 éves fiatalok által elkövetett bűncselekmények aránya jóval magasabb, mint korosztályuknak a lakosság egészéhez mért aránya.

2. táblázat: Fiatalok által, illetve közreműködésükkel elkövetett bűncselekmények száma 2000–2005 között

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Összes bűncselekmény	353 745	340 414	312 204	276 841	231 637	208 239
14–17 évesek	25 470	23 511	21 460	19 167	18 826	18 578
Az összbűncselekményhez viszonyított arány, %	7,2	6,9	6,9	6,9	8,1	8,9

Forrás: Panduru, F. – Piscică, S. – Molnar, M. – Poenaru, M.: *Children in conflict with the law in Romania*, MONEE Country Analytical Report, November 2006.14.

A statisztikák azt mutatják, hogy a 2000–2004 közötti periódusban észlelt csökkenés után 2005-ben újabb növekedés volt észlelhető a fiatalok által elkövetett bűncselekmények arányát illetően, annak ellenére, hogy az összbűncselekmények aránya 100 ezer lakosra nézve a 2000-ben regisztrált 1577-ről 2005-ben 963-ra csökkent.

3. táblázat: Az összbűncselekmények és a fiatalok által elkövetett bűncselekmények aránya

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Az összbűncselekmény aránya ¹	1577	1519	1432	1274	1069	963
14–17 korosztály által elkövetett bűncselekmények aránya ²	1985,7	1745,9	1542,6	1380,1	1345,6	1444,0

¹100 ezer lakosra nézve; ² 100 ezer 14–17 év közötti lakosra nézve (2005. július 1-jén)

Forrás: Panduru, F. – Piscică, S. – Molnar, M. – Poenaru, M.: *Children in conflict with the law in Romania*. MONEE Country Analytical Report, November 2006.,150.

A fiatalok által elkövetett bűncselekmények körülbelül 70 százalékát a vagyon elleni bűncselekmények alkotják (lopás, rablás, rombolás). Az utóbbi években azonban növekedés volt tapasztalható az egy másik személy ellen irányuló bűncselekmények területén is, például 2005-ben 65 százalékkal nőtt az ilyen típusú bűncselekmények aránya 2003-hoz képest.

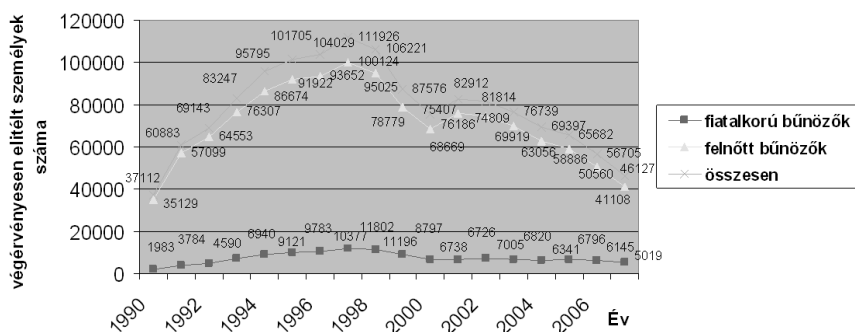
4. táblázat. A fiatalkorú bűnözők által elkövetett bűncselekmények fontosabb kategóriái

Év	Szám					Megoszlás (össz=100.0)		
	Összes	Ebből		Vagyon ellen irányuló bűncselekmény	Egyéb	Személy ellen irányuló bcs.	Vagyon ellen	Egyéb
		Személy ellen irányuló bűncselekmény	Emberölés					
2000	26 170	9 57	29	20 052	5161	3,7	76,6	19,7
2001	24 289	1033	28	18 144	5112	4,3	74,7	21,0
2002	22 135	983	33	13 144	5008	4,5	72,9	22,6
2003	19 801	878	36	14 394	4529	4,4	72,7	22,9
2004	19 732	1157	36	13 892	4683	5,9	70,4	23,7
2005	19 728	1454	32	13 424	4850	7,4	68,0	24,6

Forrás Panduru, F. – Pisić, S. – Molnar, M. – Poenaru, M.: *Children in conflict with the law in Romania*. MONEE Country Analytical Report, November 2006. 15.

Összesen 129 963 fiatalkorú bűnöző esetében született végérvényes ítélet 1990–2007 között. Ez az érték alig haladja meg a végérvényesen elítélt felnőttek számát (128 245), ami a társadalomra nézve igencsak aggasztó, hiszen látni enged a bűnözői utánpótlás magas arányát.

2. grafikon: A végérvényesen elítélt bűnöző száma

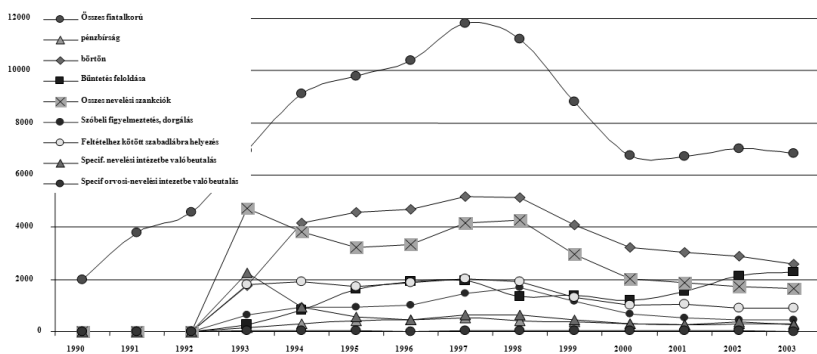
Ez az arány jól látható a jogerősen elítélt fiatalkorú bűnözők százalékos megoszlásában is.

5. táblázat: A jogerősen elítélt bűnözők százalékos megoszlása a bűncselekmények típusa szerint

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Összes személy	6738	6726	7005	6820	6341	6796
Bűncselekmény típusa szerint ebből, %						
- személy ellen elkövetett	8,8	8,9	9,1	11,3	10,8	9,3
- vagyon ellen irányuló	84,6	83,4	83,1	81,0	81,4	83,8
- egyéb	6,6	7,7	7,8	7,7	7,8	6,9

Azokra a fiatalkorú bűnözőkre, akik jogilag felelősségre vonhatók, kétféle eljárás alkalmazható: a büntetés és különböző nevelési intézkedések.

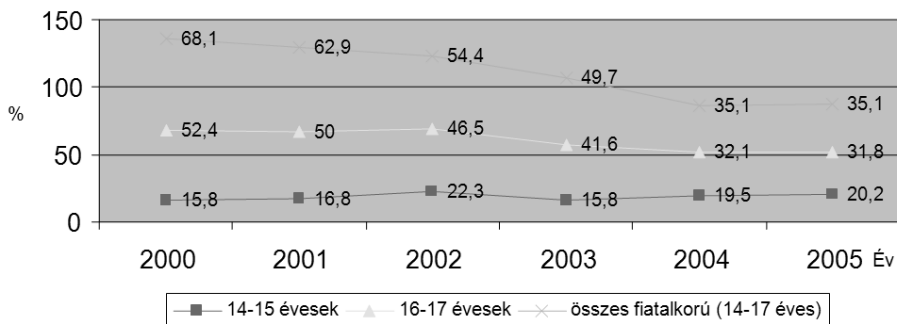
Az alábbi grafikonból jól látható, hogy 1999-től nagymértékben csökkent a börtönbüntetésre ítélt fiatalkorúak száma, ami nem azt jelenti, hogy csökkent a súlyos bűncselekményeket elkövető fiatalkorúak száma, hanem azt, hogy változás történt a hazai törvénykezésben, hogy immár nem a büntetésre, hanem a nevelési intézkedésekre tevődött át a hangsúly.

Látványosan csökkent 2000–2005 között a börtönbüntetésre ítélt fiatalkorúak aránya. A 16-17 évesek korcsoportja esetében ez az arány a 2000-ben regisztrált 68,1 százalékról 2005-re 35,1 százalékra csökkent.

A szabadságvesztésre ítélt fiatalok száma 2000–2005 között csökkenő tendenciát mutatott, míg 2000-ben ez az arány 68,1% volt, 2004–2005-re 35,1%-ra csökkent. Összehasonlítva a 14–15 éves, valamint a 16–17 éves korosztályt, láthatjuk, hogy mindkettő esetében hasonló tendencia érvényesült.

4. grafikon: Szabadságvesztésre ítélt fiatalkorú bűnözők százalékos megoszlása

Annak érdekében, hogy reális képet kapjunk a fiatalkori bűnözés mozgatórugóit illetően, empirikus kutatást végeztünk Kolozs megyében 1998–2006 között. Kutatási mintánkat 420, Szamosújváron fogva tartott fiatalkorú bűnöző alkotta, kiválasztásuk véletlenszerű volt. Kontrollcsoportunk szintén 420, a fiatalkorú bűnözőkkel megegyező életkorú fiatalból állott, akiket rétegzett mintavétellel választottunk ki. Mindkét csoport esetén azonos mérőeszközöket alkalmaztunk: családi, szociális környezetüket felmérő kérdőív; Nowicki és Strickland belső-külső kontrollt mérő skálája; McGuire és Priestley impulzivitást mérő kérdőíve, Zuckerman-Kuhlman személyiség-kérdőíve (Fabian, 2006).

A kutatás eredményei szerint a fiatalkorúak a legtöbb bűncselekményt (79,3 százalék) városon követték el. Jellemzőek voltak a strukturálatlan családi viszonyok (55 százalék), családjukra mintegy általánosan érvényes volt a nem megfelelő családi légkör, azaz a gyakori veszekedések, pszichés diszkonfort, agresszivitás, teljes érdektelenség (85 százalék). A kortárscsoport is nagy szerepet játszott a bűnelkövetésben, hiszen a fiatalkorú bűnözők 61,6 százaléka bevallotta, hogy vannak deviáns barátai, illetve elfo-

gadja azok értékrendszerét. A kontrollcsoport tagjaihoz viszonyítva jellemzőbb volt rájuk az iskola korai elhagyása (8,3 százalékuk írástudatlan volt, míg 38,3 százalékuk a negyedik osztály elvégzése után abbahagyta iskolai tanulmányait, senki nem érettségizett a megkérdezett személyek közül), és alkoholizáltak (3,3 százalék túlzott, 16,7 százalék gyakori, 43,3 százalék alkalmankénti alkoholfogyasztásról számolt be) (uo.).

Ami a pszichológiai faktorokat illeti, elmondhatjuk, hogy a fiatalok bűnözők önkontrollal rendelkeztek (t: 19,03, 0,000 szignifikanciaszinten*), impulzívabbak voltak (t:7,22, 0,000 szignifikanciaszinten), magasabb volt a szenzációs élmények átélésére irányuló vágyuk (t:19,00, 0,000 szignifikancia szinten), sokkal aktívabbak voltak (t:6,40, 0,000 szignifikanciaszinten), és kevésbé voltak szociálisak (t:2,53, 0,011 szignifikanciaszinten), mint nem bűnöző társaik (lásd az alábbi táblázatot). Érdekes volt azonban látnunk, hogy minél szociálisabb volt egy bűnöző, annál több bűncselekményt követett el (Beta érték: 0,108 – 0,022 szignifikanciaszinten) (uo.).

6. táblázat: A fiatalok bűnözők és a kontrollcsoport közötti különbségek a pszichológiai tényezőket illetően

Pszichológiai tényező	Bűnelkövető	Átlag	t érték	df	szignifikancia
önkontroll	Igen	17,28	19,03	838	0,000
	Nem	12,33			
impulzivitás	Igen	19,17	7,22	838	0,000
	Nem	15,93			
szenziációkeresés	Igen	9,62	19,00	838	0,000
	Nem	5,87			
szociabilitás	Igen	7,67	-2,53	838	0,011
	Nem	8,08			
aktivitás	Igen	11,33	6,40	838	0,000

Forrás: a táblázatot a szerző készítette a rendőrségi adatok, valamint a kolozsvári Igazságügyi Orvostan adatainak a felhasználásával.

A fiatalok által elkövetett bűncselekmények mindenki számára ismerősen csengenek. Vannak, akik áldozataik voltak, így saját maguk megtapasztalhatták, mit is jelent kitéve lenni ennek a veszélynek, mások ismerőseik, barátaik, ha nem egyéb, a média jóvoltából kerültek kapcsolatba ezzel a jelenséggel.

Haines (2007) szerint különbség van a fiatalok bűnözés reális méretei és a nagyközönség által észlelt „realitás” között. Egy 2003-ban, Bukarestben végzett közvélemény-kutatás eredményeiből kiindulva a következő konklúziókat fogalmazta meg:

- a megkérdezettek 75,9 százaléka úgy gondolta, hogy a fiatalok bűnözés egy nagyobb méreteket ölt, holott az akkori realitás éppen a fordítottját mutatta;

- 91,5 százalékuk azt állította, hogy a fiatalok főleg erőszakos bűncselekményeket követnek el, míg a statisztikák szerint 67,2 százalékuk lopás miatt került összeütközésbe a törvénnyel, és csupán 8,8 százalék erőszakos bűncselekményért.

Ez a különbség az észlelt realitás és a valós realitás között főként három okra vezethető vissza: az első ok az, hogy a hivatalos statisztikák nem hozzáférhetőek a nagyközönségnek; másodsorban a média a legfontosabb információforrás, s az gyakran torzít; a harmadik ok abban keresendő, hogy különbségek vannak a kriminalitási arányt illetően országos, illetve helyi szinten (uo.).

Haines szerint a közvélemény inkább a családok, iskolák, közösségek szintjén történő beavatkozásokat tartja megfelelőbbnek a bűnmegelőzés szempontjából, és nem a különböző büntetési formák megszigorítását (például a megkérdezettek 48,1 százaléka szerint a legnépszerűbb bűnmegelőzési módszer a családon belüli beavatkozás, 14,7 százalék az új munkalehetőségek megteremtése, valamint a jobb mun-

*Ez a mutató két változó közötti összefüggést vizsgáló szignifikancia-próba.

kakörülmények mellett érvelt, s csupán 0,6 százalékuk ajánlotta a rendőrök számának növelését, illetve 14,7 százalék a börtönbüntetések szigorítását.

Következésképpen elmondhatjuk, hogy míg a kommunista rendszer mint totalitárius és elnyomó rendszer alacsony szinten tudta tartani a bűnelkövetést, az 1989 utáni periódusban robbanásszerű növekedés volt észlelhető. A társadalom visszatarató ereje meggyengült, a törvényeket nagyon sokan semmibe vették, a rendőrség hatalma megingott, mivel mindenki a kommunista periódusból ismert „miliciával” azonosította. Tulajdonképpen értékvesztés, átértékelődés, újjáértékelődés történt. Ilyen körülmények között normálisnak tekinthető az, hogy ebben az „általános zűrzavarban” megnőtt a bűnelkövetők s azon belül a fiatalok bűnelkövetők száma. Természetesen ez a társadalmi helyzet csupán megfelelő talajnak bizonyult az egyébként is bizonyos pszichológiai jellemzőkkel rendelkező fiatalok számára. Éppen ezért, ha meg kellene határoznunk, hogy mi az oka a fiatalok bűnözésének társadalmunkban, csupán annyit mondhatnánk, hogy több oka van. Az okok keresendők a társadalom szintjén történő változásokban, minthogy a demokrácia igen csak sebezhető az egyéni szabadság értelmezése szempontjából, s így beszélhetünk szociológiai okokról; de keresendők egyéni okokban is, s ilyenkor mindenképp figyelembe kell vennünk a pszichológiai okokat. E kettő ötvözete az, ami meghatározza, hogy valaki a bűnözés útját választja-e, vagy sem.

■ IRODALOM

- Adler, F. – Mueller, G.O.W. – Laufer, W.S.: Kriminológia. Osiris, Bp., 2000.
- Brantingham, P. J. – Brantingham, P. L.: Introduction: The Dimension of Crime. In: Environmental Criminology. Brantingham and Brantingham (coord.), Prospect Heights, Ill: Waveland, 1991. 8.
- Carey, G.: Twin Imitation for Antisocial Behavior: Implications for Genetic Environment Research. *Journal of Abnormal Psychology*. 1992/101. 18–25.
- Ehrke, M.: Economia, politica și societatea în capitalismul postcomunist. 2004. <http://www.sar.org.ro/PWR-9-1-ro.pdf>
- Haines, A.: Juvenile crime and punishment in Bucharest, Romania: A Public Opinion Survey. *Internet Journal of Criminology*. 2007.
- K. Fabian, A.: Delicvența juvenilă în România după 1989. *Studia*, Cluj-Napoca, 2006.
- McGuire, J. – Priestley, P.: Offending Behaviour. Skills and Stratagems for Going Straight. London, 1993. 152–181.
- Miroiu, M.: Convenio. Polirom, Iași, 2002. 120–127.
- Mitrofan, N. – Zdregea, V. – Butoi, T.: Psihologie judiciară. Șansa SRL, Buc., 1994.
- Morash, M. – Rucker, L.: Deviance. The Interactionist Perspective. Macmillan, New York, 1989.
- Nowicki – Strickland: A locus of control scale for children. In: Robinson, John P. – Shaver, Phillip R. – Wrightsman, Lawrence S. (ed.): Measures of Personality and Social Psychological Attitudes. San Diego, California, 442–446.
- Panduru, F. – Pisciă, S. – Molnar, M. – Poenaru, M.: Children in conflict with the law in Romania. MONEE Country Analytical Report, November 2006.
- Rosta A.: A deviáns viselkedés szociológiája. Loisir Kiadó, Bp., 2007.
- Vlădescu, C. – Scîntee, G. – Olsavszky, V.: Romania Health system review, Health Systems in Transition. Vol. 10. No. 3/2008 1. (WHO)
- Zuckerman, M. (1971): Dimension of sensation seeking. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*. 1971/36, 45–52.
- *** Central Directory of Statistics, 1969.
- *** Országos Statisztikai Hivatal (199–2008), Románia Statisztikai Évkönyve.
- *** Direcția de Cazier și Evidență Operativă din Inspectoratul General al Poliției Române. – Date statistice.
- *** Igazságügyi Minisztérium, Statisztikai adatok.
- *** Inspectoratul General al Poliției din cadrul Ministerului de Interne. Date statistice.
- *** Igazságügyi Orvostani Intézet, Kv. (1995–2004), fiatalok bűnözők dossziéi.
- *** Ministerul de Interne, Inspectoratul de Poliție al județului Cluj, Serviciul Cazier Judiciar și Evidență Operativă (1990–2002). Date statistice.
- *** National Institute of Statistics, 2007.
- *** Kolozs megyei rendőrség (1990), Statisztikai adatok, dossziék.
- *** Kolozs megyei rendőrség (1991–1995), Statisztikai adatok, dossziék.